

SURİYE TÜRKMEN TÜRKÇESİ AĞIZLARININ TESPİTİNDE DERLEME YÖNTEMLERİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR ÜZERİNE¹

Atanur ÖZDEMİR²

M. Fatih KARA³

Özet

Ağızlar üzerine yapılan çalışmalar literatürde önemli yere sahiptir. Ağızlar, bir dilin arkaik özelliklerinden o dili konuşan toplumun etnik yapısına kadar birçok bilgiyi bünyesinde barındırır. Dolayısıyla ağız araştırmaları bir dilin özünün anlaşılmasında araştırmacılara birçok konuda olanak sağlamaktadır. Çalışmaların sayısı ve niteliği konusunda, araştırma yapılan bölgenin konumu ve dönemin şartları şüphesiz etkilidir. Ağız araştırmaları, başlangıçta, teknolojik olanakların, ulaşım hizmetlerinin yetersizliği ve ağız araştırmalarının yeni başlamasından kaynaklanan olumsuzluklarına rağmen bugünkü çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Anadolu ve Rumeli ağızları yüz yılı aşkın süredir çalışılıyor olmasına ve ilk çalışmalara göre gerek teknolojik olanakların gerek ulaşım hizmetlerinin ve bilgiye ulaşma olanaklarının daha iyi olmasına rağmen bugün yapılan çalışmalar bu sorunların süreceği izlemine yaratmaktadır. Her çalışma artı ve eksileriyle özeldir. Ağız araştırmalarında araştırmacıdan kaynaklanan sorunlar olabileceği gibi sahadan, kaynak kişiden ve benzeri sebeplerden kaynaklanan sorunlar da olabilir. Dolayısıyla ağız araştırmaları, her ne kadar planlı yapılsa da sahaya inildiğinde hesapta olmayan problemler de ortaya çıkabilmektedir. Son zamanlarda ülkelerinde yaşanan olumsuzluklar sebebiyle Türkiye’de ikamet eden Suriye’den gelmiş Türk soylu mültecilerin ağız özelliklerinin tespitinde de bu türden problemler yaşanmaktadır. Karşılaşılan problemler, derleme çalışmalarında ortaya çıkabilecek türden olsa da çeşitli sebeplerden ötürü farklı sorunları da içermektedir. Bu çalışma, yürütülmekte olan Suriye Türkmen Türkçesi Ağızlarının Tespiti Projesi’nde (TÜBİTAK 1001) bilinen derleme yöntemlerinin uygulanabilirliği ve sahada karşılaşılan çeşitli sorunlar üzerine odaklanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Suriye, Türkmen Türkçesi, Ağızlar

THE APPLICABILITY OF COLLECT METHODS IN THE DETERMINATION OF THE TURKISH DIALECTS IN SYRIA AND THE PROBLEMS MEETING

Abstract

Studies on the dialects have an important place in the literature. The dialects contain a lot of information from the archaic features of a language to the ethnic structure of that language. Hence dialect research provides researchers with an opportunity to understand the essence of a language. Regarding the number and nature of the studies, the location of the research area and the conditions of the period are undoubtedly effective. Dialects research has initially been the basis for today's studies, despite the shortcomings of technological facilities, lack of transport services and the recent onset of dialects research. Although the dialects of Anatolia and Rumelia have been working for more than a hundred years and according to the first studies, the technological facilities, transportation services and access to information are better, the studies that are carried out today create the follow-up of these problems. Each study is special with its plus and cons. There may be problems caused by the researcher in the dialects research as well as problems arising from the field, source person and similar reasons. The problems are encountered in the determination of the dialects of Syrian Turks residing in Turkey. The problems encountered may be different in the compilation studies, but they also involve different problems. This study focuses on the applicability of the methods of compilation known in the Project of Detection of Syrian Turkish Dialects (TÜBİTAK 1001) and various problems encountered in the field.

Key Words: Syria, Türkmen Turkish, Dialect

¹ Bu yazı, 117K048 nolu Tübitak 1001 Projesi kapsamında yapılan ağız derlemeleri verileriyle hazırlanmış olup 8-10 Kasım 2018 tarihleri arasında Çanakkale’de düzenlenen Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş şeklidir.

² Gaziantep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi. E-mail: nurataozdemir@gmail.com

³ Gaziantep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi. E-mail: m.fatihkara@outlook.com

1. Giriş

Ağız araştırmaları, bir bölgenin dil özelliklerinin belirlenmesi, söz varlığının tespit edilmesi, diğer ağızlar ile karşılaştırılması, bir lehçenin ağız atlasının oluşturulması ve dahi bunlardan yola çıkarak boyların yayılma alanları, etnik yapıları hakkında bilgi sahibi olmamıza olanak sağlaması açısından literatürümüzde önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde ağız araştırmaları 1940'lardan sonra yoğunlaşsa da Anadolu ağızları üzerine yapılan çalışmalar 1867'de başlamıştır. Bu tarihler aralığında birkaç istisna dışında çalışmalar genellikle yabancı Türkologlar tarafından yapılmıştır. 1867'de Maksimov'un Hüdavendigâr ve Karamanlı ağızları üzerine yazmış olduğu *Opit Izslédovanija Tjurskich Dialektov v Chudavendgarë* adlı eseri Anadolu ağızları üzerine yapılmış olan ilk denemedir. Maksimov'un bu çalışmasıyla yabancı Türkologlar arasında Anadolu ağızlarına ilgi artmış ve Maksimov'u takiben J. Thúry, I. Kúnos, M. Hartmann, F. Vincze, T. Kowalski, J. Deny, M. Rasanen, V. Pisarev, Balkanoğlu, Balhassanoğlu, L. Bonelli, ve F. Giese tarafından derleme ve araştırma niteliği taşıyan yayınlar yapılmıştır (Korkmaz, 1995: 199). Ülkemizde gerçekleştirilen Harf İnkılabı (1928) ve Anadolu ağızları üzerine yapılan ilk çalışmaların etkisiyle Anadolu ağızları yerli Türkologların ilgi odağı olmuştur. Atatürk'ün önderliğinde 1932'de kurulan Türk Dil Kurumu, Anadolu ağızları üzerine önemli çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu çalışmaların ilki olan *Türkiye Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi (1939-1949)*, 150 binden fazla kelimeyi içermesi bakımından önemlidir. Bunu takiben 1952 yılında Türk Dil Kurumunun öğretmenler ve bilirkişilerle birlikte yapmış olduğu kapsamlı çalışmalar neticesinde sekiz yılda 450 binden fazla kelime derlenmiş ve *Derleme Sözlüğü'nün* temeli atılmıştır (Akar, 2006: 42). Bu çalışmalar, dönemin şartları ve ilk olmaları bakımından bazı eksikliklerinden dolayı eleştiriler (Eren, 1990: 1-68) olsa da Anadolu ağızlarının söz varlığını barındırması ve kendinden sonraki çalışmalara temel olması bakımından şüphesiz önemlidir.

Bilimsel anlamda ağız araştırmalarının amacına uygun çalışmalar Räsänen ile başlar. Räsänen'in 1925'te Karadeniz ve çevresinde, 1933-1942 yılları arasında Orta Anadolu'da (Ankara, Konya, Sivas, Yozgat) yapmış olduğu çalışmalar, amacına uygun çalışmalar olması bakımından önemlidir (Korkmaz, 1995: 200-201). Ağız araştırmaları açısından yerli Türkologlara öncülük eden Ahmet Caferoğlu, Anadolu coğrafyasını şehir şehir dolaşarak özenli çalışmalar sonucunda 9 ciltlik ağız malzemesi toplamıştır. Bu eser, Anadolu ağızlarının genelini yansıtmayı ve bölgelerin ağız özellikleri hakkında genel bir kaniye ulaşma olanağı sunması bakımından önemlidir (Korkmaz, 1995: 202). Eser, her ne kadar geneli yansıtsa da yöntem bakımından bazı eksiklikler barındırmaktadır. Metinlerin ses kayıt cihazıyla değil duyma yoluyla tespit edilmesi, her bölgede farklı transkripsiyon işaretlerinin kullanılması, kaynak kişi seçimiyle ilgili problemlerin olması, metinlerin gereğinden fazla manzum bölümler içermesi bunlardan bazılarıdır (Akar, 2006: 43). A. Caferoğlu'nun derlemeleri her ne kadar dönemin şartlarından kaynaklanan eksiklikleri barındırsa da Türkoloji dünyasının her zaman temel kaynaklarından biri olmuştur. 1940'lardan sonra Anadolu ağızları üzerine yapılan çalışmalar nitelik bakımından öncekilere kıyasla daha başarılı olmuştur. Bu yıllarda A. Caferoğlu haricinde Ömer Asım Aksoy'un *Gaziantep Ağzı (3 cilt)*, özellikle atasözleri ve deyimleri içermesi bakımından önemlidir. Bun eseri takiben *Diyarbakır Ağzı*, *Urfa Ağzı* üzerine de çalışmalar yapılmıştır (Akar, 2006: 43).

1950’lerden sonra ağız araştırmaları Zeynep Korkmaz ile farklı bir boyuta geçmiştir. Zeynep Korkmaz 1956 yılında yayımlanmış olduğu *Güney-Batı Anadolu Ağızları: Ses Bilgisi* adlı eseriyle gerek kaynak kişi seçimindeki başarısı gerek transkripsiyon işaretlerinin tutarlı kullanımı ve sesleri incelemedeki becerisiyle Türkiye’deki ağız araştırmalarını önemli bir yere taşımıştır.

1970’lerden sonra ülke çapında ülke sayılarının artmasıyla Anadolu ağızları üzerine yapılan çalışmalar lisans, yüksek lisans ve doktora tezleri vasıtasıyla artmıştır. Özellikle Efrasiyap Gemalmaz’ın *Erzurum İli Ağızları* adlı çalışması 3 cilt olarak yayımlanmıştır. Bunun yanında Ahmet Bican Ercilasun’un *Kars İli Ağızları* 1971’de doktora tezi olarak yayımlanmıştır. Yine bunlarla birlikte Turgut Acar’ın *Artvin ve Yöresi Ağızları*, Turgut Günay’ın *Rize İli Ağızları*, A. B. Ercilasun ve Ensar Aslan’ın *Arpaçay Köylerinden Derlemeler* adlı çalışmalar ağız araştırmaları açısından önemli bir yere sahiptir (Akar, 2006: 44).

1970’lere kadar yapılan derleme çalışmaları Anadolu ağızlarındaki hem fonetik ve morfolojik değişimleri izleme amacı gütmüş hem de halkın folklorik ürünlerini tespit amaçlı olmuştur. Üniversitelerin artmasıyla fonetik incelemelere dayalı derleme çalışmaları da paralel olarak artmıştır. Daha sonraları ağızlarla ilgili fonetik ve morfolojik çalışmaların yanında tasnif ve sınıflandırma çalışmaları da denenmeye başlanmıştır. Bu çalışmaların başında *Philologiae Turcicae Fundamenta* adlı eserin Ahmet CAFEROĞLU tarafından oluşturulan *Die Anatolischen und Rumelischen Dialekte* bölümü gelmektedir. Bunu takiben Tooru Hayashi’nin *Anadolu Ağızlarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Bir Deneme Çalışması*, Piet Kral’ın tasnifi, İ. Kúnos ve Tahsin Banguoğlu’nun tasnifi ilk çalışmalar olması bakımından eksiklikler içerse de Anadolu ağızlarını sınıflandırma açısından temel oluştururlar (Karahan, 1996: IX-XVII). Sınıflandırma çalışmalarından biri de 1996’da Leyla Karahan tarafından hazırlanmış olan *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* adlı eserdir. Yazar bu çalışmada, o güne kadar yapılan transkripsiyonlu derlemelerden yola çıkarak Anadolu ağızlarını *Batı Grubu Ağızları*, *Doğu Grubu Ağızları* ve *Kuzey-doğu Grubu Ağızları* olmak üzere üç ana ağız grubuna ayırmıştır.

Bir dilin ağız sınırlarını devlet sınırlarıyla belirlemek her zaman doğru olmayabilir (Akar, 2006: 46). Suriye ve Irak Türkmenleri bugün Türkiye sınırları dışında yaşamaktadırlar. Ancak Suriye ve Irak’ta konuşulan Türkçe, Anadolu ağızlarıyla paralellik göstermektedir. *Suriye Türkmen Türkçesi Ağızlarının Tespiti* (SUTAP) çalışması bu konuyla doğrudan ilişkili olduğu için Türkiye sınırları dışında konuşulan Suriye Türkmen Türkçesi ve Irak Türkmen Türkçesi ile ilgili çalışmalar hakkında kısa bilgi vermeyi uygun buluyoruz.

Irak Türkmen Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar Suriye Türkmen Türkçesi çalışmalarına nispeten daha çoktur. Bu alanda yapılmış olan çalışmaların sayısı yüzden fazladır (Gülensoy ve Alkaya, 2011: 237-244). Alanın önemli isimlerinden biri olan Sadettin Buluç, yapmış olduğu çalışmalar ve yönettiği doktora tezleriyle Irak Türkmen Türkçesi araştırmalarına önemli katkılarda bulunmuştur. Suriye Türkmen Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu alanda doğrudan ağız araştırmalarıyla ilgili olan çalışmaların başında Hülya Arslan-Erol’un 2009’da yayımlanmış olan “Suriye Colan (Golan) Türkmenleri Ağızı” adlı makalesi gelmektedir. Eserde, Şam’ın muhtelif yerlerinde yaşayan Colan Türkmenlerinin ağız, ses ve şekil bilgisi açısından incelenmiştir. Yine

Faruk Yıldırım'ın hazırlamış olduğu *Suriye Bayır-Bucak Türkmen Ağzı* adlı çalışma 2018 yılında yayımlanarak Türklük bilimine kazandırılmıştır. Eserde, ülkelerindeki olumsuz sebeplerden ötürü Osmaniye çadır kentinde misafir edilen Bayır-Bucak Türkmenlerinden elde edilen derlemelerden yola çıkılarak Bayır-Bucak Türkmen ağzı ses ve şekil bilgisi açısından incelenmiş ve metinlerin dizinine yer verilmiştir. Her iki çalışma da ağız araştırmaları açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmaların yanında Hülya Arslan-Erol'un yürütücülüğünde hâlen devam etmekte olan ve bizim de bursiyer olarak katkıda bulunmaya çalıştığımız *Suriye Türkmen Türkçesi Ağızlarının Tespiti* adlı proje çalışması mevcuttur. Çalışma, Suriye'de konuşulan Türkçenin ağız gruplarını tespit etmeyi, elde edilen verilerden yola çıkarak bu ağız gruplarının ses ve şekil bilgisi özelliklerini ortaya koymayı, Suriye Türkmen Türkçesi ağızlarının Anadolu ağızlarına yakınlığını ortaya koyarak gramatikal dizin oluşturmayı amaçlamaktadır.

Başlangıçta gerek gelişmiş kayıt cihazlarının olmaması gerek teknolojik aletlerin eksikliği ve ulaşım hizmetlerinin yetersizliği yapılan çalışmalarda kendini hissettirse de günümüzde teknolojinin gelişmesi ve bilgiye ulaşım olanaklarının artmasıyla daha nitelikli çalışmalar ortaya konmaktadır. Günümüze kadar yapılan çalışmaların Türklük bilimi alanındaki değeri tartışılmazdır. Fakat yapılan çalışmalarda gerek olanakların yetersizliği gerek araştırmacı ve kaynak kişiden kaynaklanan yöntem sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar şöyle sıralanabilir.

2. Derleme Yöntemlerinin Uygulanabilirliği ve Karşılaşılan Sorunlar

Derleme çalışmaları insanların etkileşimi ve iletişimine dayandığı için bu çalışmalar yapılırken sorunlarla karşılaşılması doğaldır. Alanda karşılaşılabilecek sorunların temelinde araştırmacıların derlemelerde kullanılmasını önerdiği birtakım derleme yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemleri en genel haliyle *anket yöntemi*, *gözlem yöntemi*, *görüşme yöntemi* olarak ele almak mümkündür.

Derlemelerde alana çıkmadan da kullanılabilen *Anket Yöntemi*, halk bilgisi malzemesinin derlemesinden önce ön bilgi toplamak için kullanılır. Ortaya konan ürünle ilgili bölge halkının yaklaşımı, inancı, beklentisi anket yöntemiyle ortaya çıkarılarak derlemede araştırmacılara yol gösterebilir. Derleme sırasında yalnızca alanda kullanılabilen *Gözlem Yöntemi*, derleme ürününün doğrudan var olduğu ortamda derlenen ürünün icrasına şahit olarak malzemeyi kaydetmektir. Derleme malzemesinin kaydedildiği bu ortam *doğal ortam* ve *yapay ortam* olarak ikiye ayrılır. Bu ifadede doğal ortam, malzemenin ortaya konulduğu doğal ortamını; yapay ortam ise doğal ortamın sağlanamadığı koşullarda herhangi bir yerde doğal ortamın bir taklidinin oluşturulmasını ifade eder. *Görüşme Yöntemi (Mülakat Yöntemi)* ise derlemeci ve anlatıcının karşılıklı olarak aynı ortamda bulunup gerçekleştirdiği derleme yöntemidir. Bu yöntem sırasında derlemeci önceden hazırladığı veya derleme esnasında oluşturduğu soruları anlatıcıya yöneltir; anlatıcının verdiği cevaplarla tepkiler yazı, ses veya görüntü kaydı alınarak depolanır (Ekici, 2013:65-71).

Söz konusu yöntemler incelendiğinde *Suriye Türkmen Türkçesi Ağızlarının Tespiti Projesi*'nin amacına uygun olan yöntem, görüşme yöntemidir. Bu proje, ağız araştırmasının yanında Suriyeli Türkmenlere ait halk

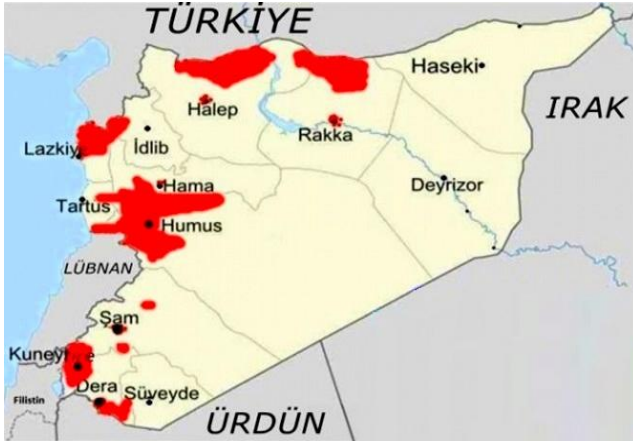
kültürünü de kayıt altına alarak ilerlemektedir. Nitekim her çalışmada olabileceği gibi bu projede de birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır.

2.1. Doğal Ortam Sorunu

Yukarıda da zikrettiğimiz üzere SUTAP çalışması sadece ağız çalışması değil ileride yapılabilecek halk edebiyatı çalışmalarına ışık tutmayı da amaçladığından yapılmakta olan derleme çalışmaları bu durum göz önünde bulundurularak sürdürülmektedir. Folklorik icra edilirken daha iyi bir netice alınabilmesi için folklor malzemesinin doğal ortamında sergilenmesi gerekmektedir. Örneğin, Bayır – Bucak Türkmen düğünlerinde yapılan güreşlerin ya da Suriye Türkmenlerinde yaygın olan *köy odaları*¹ ve buralarda icra edilen bazı halk ürünlerinin tam anlamıyla anlaşılıp kayıt altına alınabilmesi için bu tip folklorik ürünlerin, gerçekleştiği kendi doğal ortamlarında icra edilmesi gerekmektedir. Suriye'nin içinde bulunduğu mevcut durum ve TÜBİTAK'ın ülke dışında saha çalışmalarına izin vermemesi sebebiyle Suriye'de derleme yapmamız mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla halk kültürü ürünlerini kaynak kişilerin anlattığı kadarıyla kayıt altına alabilmekteyiz.

2.2. Kaynak Kişilere Ulaşma Sorunu

Araştırma alanının tespiti, araştırmanın sağlıklı sonuçlar vermesi açısından önemli bir aşamadır. Türkmenlerin Suriye'deki yerleşim alanları, *Halep ve çevresi*: Halep ve Rakka illeri, Bab, Azez, Carablus,

Şekil 1. Suriye Türkmenlerinin Suriye'deki Yerleşim Alanları

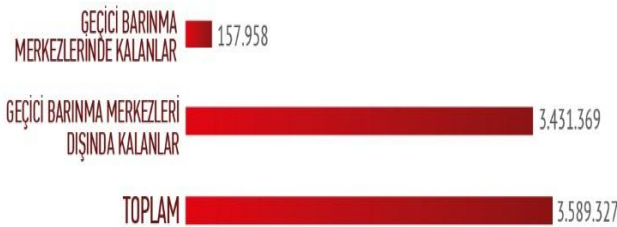
Mumbuç, Kamışlı ilçeleri ve Türkiye'nin güney sınırına yakın muhtelif köylerdir. *Lazkiye ve çevresi*: Bu bölge Bayır-Bucak Türkmenlerinin yoğun olarak yaşadığı yerdir. Türkiye'nin Hatay sınırından Lazkiye'ye kadar olan alanı kapsamaktadır. *Hama, Humus çevresi*: Hama, Humus Türkmenleri, Suriye'nin batısında Akdeniz kıyılarını da kapsayan Hama'dan Lübnan'a kadar olan bölgede yaşamaktadırlar. Hama, Humus Türkmenleri, yaşadıkları bölgedeki Arap nüfusun yoğunluğu ve diğer Türkmen gruplarla coğrafi

açıdan bir bağlarının olmaması sebebiyle yeni neslin birçoğu Türkçeyi unutmuşlardır. *Şam ve Kuneytra çevresi*: Şam'ın muhtelif mahalle, köylerinde ve Kuneytra bölgesinde yaşayan Türkmenlerdir. Kuneytra bölgesinde yaşayan Türkmenler aynı zamanda Colan (Golan) Türkmenleri diye de bilinir (Arslan-Erol, 2009: 42).

2010'da Arap ülkelerinde başlayan ve *Arap Baharı* olarak bilinen halk hareketleri, Mart 2011'de

Suriye'ye de sıçramıştır. Bunun neticesinde rejim

GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ İÇİNDE VE DIŞINDA KALAN SURİYELİLER

ilde köy ağalarının, beylerinin evlerinde misafirler ve köylerin icra edildiği özel bölümlerdir (Erol, 2012: 19).

Age and Literature
g 2019, (217-225)
/littera.508640

ve muhalifler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Yaşanan olumsuz olaylar sonucunda yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalan Suriye

Türkmenleri, Türkiye başta olmak üzere muhtelif ülkelere göç etmişlerdir.

Türkiye'ye gelen Suriye Türkmenlerinin çok azı geçici barınma merkezlerinde kalmaktadır. Gelen

nüfusun büyük bir bölümü Türkiye sınırları

Şekil 1 Suriye Türkmenlerinin Suriye'deki Yerleşim Alanları

içerisinde hemen her bölgeye dağılmıştır.

Suriye'de Halep bölgesinde yaşayan Halep Türkmenleri, Türkiye'de yoğun olarak Gaziantep ve Kilis çevrelerinde yaşasalar da Kahramanmaraş, Hatay, Urfa, İstanbul ve seyrek olarak da diğer şehirlerde de yaşamaktadırlar.

Şekil 2. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

Aynı şekilde Bayır-Bucak Türkmenleri Suriye'de

Lazkiye ile Hatay sınırına kadar olan bölgede

yaşamaktadırlar. Bayır-Bucak Türkmenleri Türkiye'de yoğun olarak Hatay'ın Yayladağı ilçesi ve Osmaniye'deki çadır kentte yaşamaktadırlar. Fakat Gaziantep, Kilis, İstanbul, Kahramanmaraş gibi şehirlerde de Bayır-Bucak Türkmenlerine rastlamak mümkündür. Hama, Humus ve Colan Türkmenleri için de durum aynıdır. Dolayısıyla Suriye Türkmenlerinin Türkiye'de hemen her bölgeye dağılmış olması kaynak kişilere ulaşma problemini doğurmuştur. Bu durumda, Türkmenlerin yoğun oldukları bölgeler, pilot bölge olarak seçilip derlemede hedef saha olarak belirlenmiştir.

2.3. Kaynak Kişiler İle İlgili Sorunlar

Kaynak kişiler ilgili sorunların başında "güven" problemi gelmektedir. Suriye'de 2011'de Arap baharıyla birlikte başlayan ayaklanmalar zamanla yerini şiddetli çatışmalara bırakmıştır. Yapılan derlemelerden edinilen bilgilere göre Suriye Türkmenleri, bu süreç içerisinde her türlü zulüm ve baskı altında kalmışlardır. Suriye'de yaşanan bu olaylar toplum üzerinde güvensizlik ortamı yaratmıştır. Suriye'de hâlen devam eden bu savaş ortamı, Suriye halkı üzerinde korku ve endişelere sebebiyet vermiştir. Yaşanan bu olaylar kaynak kişi üzerinde güven problemine neden olmuştur. Yani kaynak kişiler yaşadıkları olayların verdiği güvensizlik sebebiyle yabancı biriyle iletişim kurma konusunda çekimser davranmaktadırlar. Bu problemi çözmek için Kaynak kişilere her ne kadar aynı bölgeden gelen Türkmenler vasıtasıyla ulaşılsa da derleme esnasında ses kayıt cihazı vb. aletlerin kullanılması kaynak kişilerde, korku ve endişeye yol açmaktadır. Bu durum, aracı kişiler sayesinde oluşturulan güven ortamıyla çoğu kez aşılsa da bazen kayıt yapılmasına izin verilmemektedir.

Kaynak kişilerle ilgili diğer bir sorun ise kaynak kişilerin derleme esnasında, anlaşılma kaygısıyla² Türkmen Türkçesiyle konuşmak yerine bulunduğu bölgenin (Gaziantep, Kilis vb.) ağızla konuşmaya çalışmalarıdır. Aslında bu duruma halk olarak bizler sebebiyet vermekteyiz. Aynı tarihî süreçten geldiğimiz, ancak bazı siyasi sebeplerle Türkiye sınırlarının dışında kalmış Suriye Türkmenlerine gerek devlet mercilerinde gerek sosyal hayatta mülteci gözüyle bakılması, onlar üzerinde dışlanmışlık duygusu oluşturmaktadır. Toplumda

² Börgünde yerine Yanında, Neşil / Neşkil yerine Nasıl, Kerri / Keri, yerine Sonra, Dumağı yerine Nezle / Grip, Bibi yerine Hala vb. Örnekler çoğaltılabilir.

kendilerine yer edinebilmek için farklı olmadıklarını kanıtlamaya yönelik, bulunduğu bölgenin ağzıyla konuşmaya çalışmaktadırlar. Mesele anlaşılma kaygısı değil bizden biri olduklarını kanıtlama çabasıdır.

Kadınların gerek sosyal ortamlarda fazla bulunmaması gerek okuryazarlık oranlarının erkeklere göre daha düşük olması, ağız özelliklerini daha iyi korumalarına sebep olmuştur. Ancak erkek kaynak kişilere oranla kadın kaynak kişilerden umulduğu kadar malzeme toplanamamaktadır. Bunun nedeni ise kadınların, seslerinin kaydedilmesi konusunda çekimser davranmalarıdır. Seslerinin aile dışından bir erkek tarafından duyulması ayıp karşılanmaktadır. Kadınlardan ses kaydı veya görüntü alınması, eşleri ve aile büyükleri tarafından hoş karşılanmadığı için günah gerekçesiyle ses kaydına ve görüntü alınmasına bazı durumlarda izin vermemektedirler.

2.4. Transkripsiyon İşaretleri İle İlgili Sorunlar

Halk kültürü ile ilgili ürünler kayıt altına alınırken öncelik ürünün söyleniş şeklinden ziyade ne söylendiği, ne anlatıldığındadır. Bir ağız çalışmasında ise derlenen malzemenin söyleniş şekli önemlidir. Ağız çalışması yazıya aktarılırken sesler arasındaki farklılıkları ayırt edici (ünlülerde uzunluk için ā-ē, nazal n için ñ, kapalı e için é vb.) işaretler kullanılır.

Ağız araştırmalarının yaygınlaştığı yıllardan beri işaretlendirme sorunu devam etmektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında bir ses için birkaç farklı işaretin kullanıldığı görülmüştür. Bu karışıklığın giderilmesi adına bazı araştırmacılar ağız araştırmalarında kullanılmak üzere transkripsiyon işaretleri önermişlerdir. Tuncer Gülensoy 1979'da yayımlamış olduğu "Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine" adlı makalesinde bazı araştırmacıların kullanmış olduğu transkripsiyon işaretlerini karşılaştırmıştır. Bunun sonucunda kapalı "e" (è, é, ê) başta olmak üzere bir ses için birden fazla işaretin kullanıldığı ortaya çıkmıştır. T. Gülensoy, bu karışıklığın önüne geçmek için makalesinin sonunda ağız araştırmalarında kullanılmak üzere önerdiği ünlü ve ünsüzler tablosunu vermiştir (Gülensoy, 1979: 169-190). Ancak transkripsiyon işaretlerinin kullanımında araştırmacılar arasında bir birlik sağlanamamıştır. 1997'de dönemin Türk Dil Kurumu Başkanı olan A. B. Ercilasun'un öncülüğünde ağız araştırmalarının durumu ve sorunları üzerine tartışılmak üzere bir bilgi şöleni düzenlenmiştir. Bu şölende ağız araştırmalarında kullanılan transkripsiyon işaretlerinde araştırmacılar arasında birliğin sağlanması amacıyla "Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri" adlı makale A. B. Ercilasun, tarafından araştırmacıların bilgisine sunulmuştur (Ercilasun, 1999: 48). Bundan sonra araştırmalar arasında birlik olması beklenirken son yıllarda yapılan araştırmalar incelendiğinde bu birliğin tam olarak sağlanamadığı tespit edilmiştir.

Araştırmacılar arasında birliğin sağlanamaması, yeni yapılacak olan çalışmalarda da bir kafa karışıklığına sebebiyet vermektedir.

3. Sonuç

Sonuç olarak, tarihi 1867'ye dayanan ağız araştırmaları, günümüze gelene kadar azımsanmayacak sayılara ulaşmıştır. Yeni çalışmalarla birlikte beklentiler artmış ve çalışmaların kalitesi yükselmiştir. SUTAP'ta karşılaşılan doğal ortam sorunu, kaynak kişilere ulaşma sorunu ve kaynak kişilerle ilgili sorunlar, çalışmanın kapsam ve niteliğine göre ortaya çıkabilecek sorunlardır. Bu sorunların temelinde güven problemi vardır. Bu problemi en aza indirmek için Suriye Türkmenlerinin ileri gelenleri ile gerekli görüşmeler yapılmaktadır. Bu tip problemlerin temeli insan ilişkilerine dayandığı için çalışma ne kadar planlı yapılsa da sahaya çıkıldığında olumsuz durumlar ortaya çıkabilmektedir. Ağız araştırmalarındaki sorunlarla ilgili elimizdeki veriler, çalışmalarda kullanılan transkripsiyon işaretleri konusunda araştırmacılar arasında tam anlamıyla birlik olmadığını göstermektedir. Transkripsiyon işaretleri ağız araştırmalarının genel sorunudur ve yapılacak yeni çalışmaların nitelikli ve anlaşılabilir olabilmesini etkilemektedir. Dolayısıyla yeni yapılan çalışmaların açık ve anlaşılır olması için çalışmalarda ortak bir transkripsiyon işaretlerinin kullanılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, A. (2006). “Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları”. *Turkish Studies*. 1/2. s. 41-53.
- Arslan-Erol, H. (2009). “Suriye Colan (Golan) Türkmenleri Ağızı”. *Modern Türklük araştırmaları Dergisi*. 6/4. s. 40-63.
- Ekici, M. (2013). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Ercilasun, A. Bican. (1999). “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri”. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s. 43-48.
- Eren, H. (1990). Sırça Köşkte. *Türk Dili*. Sayı 457-458.
- Erol, M. (2012). *Halep Türkmenleri Halk Kültürü Araştırması*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gülensoy, T. (1979). “Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine”. *Türkoloji Dergisi*. 8/1. s. 169-190.
- Gülensoy, T. ve Alkaya, E. (2011). *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1995). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar C2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

